

priopćenja

»ŽENA« – EXEMPLAR ET ARCHETYPUM TOTIUS GENERIS HUMANI

DR. STJEPAN KUŠAR

Tumačeći prvi redak prvog psalma »Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum« ets. Bazilije Veliki pitao se tiče li se to blaženstvo samo muškaraca ili pak ono uključuje i žene. Taj veliki istočni crkveni otac odgovara da to blaženstvo dakako ne ide samo muškarce nego ono uključuje i žene, jer – veli on – u knjizi Postanka piše da je Bog na svoju sliku stvorio čovjeka, »na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (1,27). Prema tome narav, krepost i nagrada jednaki su za oba spola. Ali – nastavlja Bazilija – »budući da je narav oba spola jedna te ista, može se cjelina označiti vodećim spolom«! A za Bazilija je vodeći spol dakako muški. Dakle: »Beatus vir!«¹

Budući da se ideje i povijesno događanje kreću poput klatna na satu, na Bazilijevo »tik« slijedi u temi koju nam valja obraditi jedno »tak«. Riječ je naime o »ženi« kao uzorku (*exemplar*) i prauzoru (*archetypum*) cjelokupnog ljudskog roda. Stoga bismo, nasuprot Baziliju, čovjeka u obje »varijante«, muško i žensko, smjeli imenovati – sit venia verbo! – imenom slabijeg spola. »Beata mulier...!«

Da je tome tako ne sugerira samo naslov naše teme nego i Papino tumačenje zaručничkog simbolizma, koji on u svojem apostolskom pismu *Mulieris dignitatem* (=MD) preuzima iz poslanice Efežanima (5,21–33) i drugih novoza-vjetnih mjesta (usp. MD 23 do 27). Papa naime piše da su svi ljudi, muškarci i žene, po Crkvi pozvani »da budu 'zaručnica' Krista... Na taj način 'biti zaručnica' a s time i 'biti žensko' postaje simbol svega što je 'ljudsko' – prema Pavlovim riječima: 'Nema tu više ni muškog ni ženskog, jer ste svi samo jedan u Kristu Isusu' (Gal 3,28)«. Na istome mjestu (MD 25) ide on korak dalje pa muško skoro reducira na žensko: »S jezičnog polazišta može se reći da se analogijom zaručничke ljubavi prema poslanici Efežanima ono što je 'muško' svodi na ono što je 'žensko' budući da su kao članovi Crkve i muževi uvršteni u pojam 'zaručnice'«. Riječ je dakako samo o simboličkoj redukciji; svrha joj je istaknuti kako je svaki čovjek po primanju sebedarne Kristove ljubavi ne 'zaručnik' (jer to je Krist) nego 'zaručnica'.²

1 Usp. PG 31, 237–262, ovdje: 237; R. ALBRECHT, Erinnern, was vergessen ist. Frauen und der Begriff des Weiblichen i der Zeit der Kirchenväter, *Stimmen der Zeit* 113 (1988) 326–333.

2 Usp. MD 25: »U Crkvi je svaki pojedini čovjek – muškarac i žena – 'zaručnica' jer ima iskustvo ljubavi Krista Otkupitelja kao sebedarovatelja koje ga potiče da odgovori sebedarjem vlastite

No središnje opravdanje naše teme nalazi se dakako na onom mjestu gdje je ona formulirana: u br. 4 Papinog apostolskog pisma. Tu nam se ujedno otkriva *neposredno* polazište Papinih meditacija o ženi. Nije to čovjek stvoren na sliku i priliku Božju (tu temu pismo obrađuje u svojem trećem dijelu, br. 6-8), nego »Žena – Majka Božja« (Theotokos, br. 3-5). Navodeći Pavlove riječi iz Gal 4,4 o slanju Sina Božjeg rođenog od žene Papa konstatira podudarnost tih riječi s riječima iz Protoevanđelja (Post 3,14) o neprijateljstvu između zmije i žene, između roda zmijinog i roda ženinog. Žena i njezin rod: u Papinom gledanju to je Marija i njezin sin Isus, koji je ujedno i Sin Previšnjega, kako ga je nazvao anđeo prilikom navještenja. Slanje Sina, istobitnog s Ocem i kao čovjeka »rođenog od žene«, jest vrhunac Božje spasovne samoobjave čovjeku. »U srcu tog spasenjskog događaja nalazi se žena«, piše Papa i upućuje na Nazaretski navještaj (usp. Lk 1,31-37). Tu je »Riječ postala tijelom« (Iv 1,14). Tu se Bog otkriva kao neizreciva zajednica ljubavi Presvete Trojice: Gospodin Bog (Otac) bliz je čovjeku, on je Jahve-Prisutni (usp. Lk 1, 28.30); on šalje svoga Sina kojeg će roditi žena Marija, a zvat će se Isus (= Jahve spašava); to će se dogoditi po Duhu Svetome ili po sili Svevišnjega. Božja unutarnja (imanentna) »otvorenost« triju Osoba jedne za drugu okreće se u Nazaretskom navještenju prema van, prema stvorenju, u prvom redu prema čovjeku: ljudska narav i povijest čovječanstva pokazuje se »mjestom za Boga«; njihova *capacitas Dei* realizira se u punini Marijinih pristankom da bude majka Sina Božjega. Pritom je ona »postigla takvo sjedinjenje s Bogom da su time nadmašena sva iščekivanja ljudskog duha« (MD 3).

Nazaretski navještaj ne pokazuje samo zauzetost Božje ljubavi za čovjeka nego i veličinu čovjekove slobode čiji je pristanak uvjetom utjelovljenja Sina Božjega kao i uzvišenost ljudske naravi da bude sjedinjena s božanskom naravi Logosa u osobi Bogočovjeka Isusa Krista. Mislim da se veličina čovjekove slobode i uzvišenost njegove naravi nigdje ne pokazuje očitije i uvjerljivije nego li u osobi »žene« od koje »bi rođen« Sin Svevišnjega. U njoj se na jedinstven i neponovljivi način otkriva »najuzvišeniji cilj ljudskog života«: »nadnaravno uzdignuće na povezanost s Bogom u Isusu Kristu« (MD 4). U tom smislu »žena« (=Marija) je »exemplar et archetypum totius humani generis« (predstavnicu i prauzor cijelog čovječanstva), piše Ivan Pavao II (MD 4). Ona je »prauzor ljudske naravi vlastite svim ljudima, muževima i ženama« (isto mj.). –

Toliko u neposrednom kontekstu u kojem je formulirana naša tema. Njezino teologijsko značenje i važnost već smo nazrijeli. Sve to valja još eksplicitirati imajući u vidu cjelinu Papinog pisma i, koliko je to ovdje moguće, neke elemente njegove teologijske pozadine.

---

osobe. Krist je zaručnik«. – Kao što je poznato simbol *zaručnice* u Bibliji se odnosi *samo* na kolektivnu stvarnost Izraela i Crkve u odnosu na Jahvu i Isusa Krista, usp. Hoš 1,2; 2,16 sl; Jer 2,2; Ez 16,8; Iz 50,1; 54,4-8; 54,4-8.10; 2 Kor 11,2. Individualizacija zaručničke simbolike javlja se u otlačko doba, a razvija se također u nekim strujama mistike. Usp. M.F. LACAN, *Zaručnik/zaručnica*, u: *Rječnik biblijske teologije*, (ur. X. LEON-DUFOUR), Zagreb 1969, 1504-1509; H. GROSS i F. MUSSNER, *Brautsymbolik, biblische*, u: *Lexikon für Theologie und Kirche* (ur. J. HÖFER i K. RAHNER), Sv. II, Freiburg i Br. 1958, 600-662.

1. KOGA IMENUJE IMENICA »ŽENA«?

Papino apostolsko pismo govori o »biblijskom prauzoru žene« na više mjestu. Taj »prauzor« obuhvaća lik »žene« iz Protoevanđelja (usp. Post 3,15; MD 11.19): na tom je mjestu navještaj spasitelja svijeta upravljen »ženi«. »Ona je u Praevanđelju na prvom mjestu prozvana kao praroditeljka onoga koji će biti spasitelj čovjeka« (MD 11). Oslanjajući se na bogato dokumentirano tradicionalno tumačenje tog mjesta čitanog u svjetlu Novog Zavjeta Papa konstatira da se »u imenu 'žene' povezuju ... dva ženska lika: Eva i Marija« (MD 11).³

Nadalje, važnu ulogu u mišljenju i argumentiranju Papinog apostolskog pisma ima i Pavlovo spominjanje »žene« od koje bi rođen Sin Božji (usp. Gal 4,4): u ispuštanju imena te žene (tj. Marije) Papa vidi »divno istaknutu podudarnost« tog mjesta s riječima iz Praevanđelja (usp. MD 3), što opet pokazuje da »žena« kao *exemplar* i *archetypum* nalazi svoje najviše ostvarenje u liku Isusove majke Marije. Usko povezano s time Papa vidi i Isusovo oslovljavanje vlastite majke riječju »ženo« u Evanđelju po Ivanu (usp. 2,4; 19,26; MD 2). Na upravo navedenom mjestu Papa takoreći u jednom dahu navodi Praevanđelje i citirane navode Ivanovog teksta te pokazuje Marijinu jedinstvenu povezanost s otajstvom spasenja u Kristu kao i njezinu povezanost s Crkvom – Marija je slika Crkve (usp. MD 22). Crkva pak je sakrament i oruđe najintimnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijelog ljudskog roda (usp. LG 1). Stoga Papa posebno prisutnost Marije u otajstvu Crkve razmatra »kao jedinstvenu povezanost između ove 'žene' i cijele ljudske obitelji« (MD 2).

U ovaj eklezijalno-mariološki kontekst govora o »ženi« uklapa se i »znak žene« obučene u sunce, s mjesecom pod nogama (usp. Otk 12,1 sl.). »Žena« ovdje predstavlja Božji narod mesijanskog doba, dakle Crkvu. Taj lik »žene« na kraju Biblije odgovara liku »žene« na početku Biblije, u Praevanđelju. Riječ je o ženi »u kozmičkoj dimenziji, usred svih stvorenja« (MD 30). To je više arhetipsko nego li individualno-osobno gledanje na taj lik »žene«: njezino rođenje, boravak u pustinji i sva trpljenja pokazuju da je »biblijskom prauzoru, 'ženi', od početka do svršetka povijesti određena borba protiv zla i protiv Zloga« (MD 30). To je dakako točno samo onda ako se ne zaboravi da je glavni borac protiv zla i Zloga onaj od »žene« rođeni »Sin Svevišnjega«, Isus Krist.^{3a}

Već iz tih naznaka vidi se kako je oko biblijskog prauzora »žene« grupiran poprilični biblijski »materijal« koji je u Papinu apostolskom pismu složen po tipologiji Eva-Marija, razrađenoj još u Justina i Ireneja te stalno prisutnoj u naučavanju Crkve i u teologiji (usp. MD 9–10). Tipološko uspoređivanje Eve i Marije u Papinom pismu nema za Evu tako negativne konotacije kao npr. u Ireneja koji piše: »Slijedeći Gospodina Djevica Marija je bila poslušna... Eva je narprotiv neposlušna... I kao što je ona (tj. Eva)..., postavši neposlušna, sebi i cijelom ljudskom rodu prouzročila smrt, tako je Marija... kao poslušna

3 Usp. navode u MD 11, bilj. 35; *Marija*. Pastoralno pismo Švicarske biskupske konferencije, Zagreb 1989, br. 49–68.

3a S obzirom na tu tematiku Pavao VI u svom dokumentu o štovanju Blažene Djevice Marije *Mariæ cultus* (= MC) pokušava voditi više računa o empirijskoj stvarnosti ljudskog života i o suvremenim antropološkim poimanjima te o njihovim posljedicama za razumijevanje Marijinog lika te bez tipoloških posredovanja pokazuje kako se u njem mogu odražavati nadanja suvremenika, usp. MC 34–37. U apostolskom pismu *Mulieris dignitatem* ni na jednom mjestu nema osvrta na te smjerodavne naputke.

djevica sebi i cijelom ljudskom rodu postala izvor spasenja... Tako je uzeo koji je svezala Eva neposlušnošću, Marija razriješila poslušnošću«. ⁴ Eva bi prema tome bila neuspjeli uzorak (*exemplar*) biblijskog prauzora (*archetypum*) »žene« kakvu je Bog Stvoritelj zamislio, a Marija uspjeti uzorak koji u svemu odgovara Božjem iskonskom planu.

Papa u svojem pismu ublažava takvo gledanje. U Evi, majci svih živih, on vidi »svjedoka biblijskog početka u kojem su sadržane istina o stvaranju čovjeka na sliku i priliku Božju i istina o izvornom grijehu«. Marija pak je »svjedok novog početka i novog stovrenja..., 'milosti puna'..., u njoj ima svoj početak novi i konačni Savez Boga s čovječanstvom, Savez u spasiteljskoj krvi Kristovoj«. »Žena« iz Praevanđelja tako je uključena u projekt spasenja. Marija je »usvojila i usavršila misterij žene, čiji je početak Eva, majka svih živih; usvojila je to i usavršila ponajviše u otajstvu Krista, novog i posljednjeg Adama..., koji je svojoj osobi pridružio narav prvog Adama« (MD 11).

Saberemo li sve izneseno te pokušamo uvdjeti koga imenuje »žena« odnosno »biblijski prauzor žene«, onda smijemo reći: biblijski prauzor žene (»žena«) sabire u sebi sve bogatstvo sadržaja tamo od Eve, majke svih živih, pa do Marije, nove Eve, i do Žene obučene u sunce, s mjesecom pod nogama. »Biblijski prauzor 'žene' dostiže svoj vrhunac u materinstvu Majke Božje« (MD 19) jer u njezinom slobodnom pristanku da bude majkom Sina Previšnjega »Bog zameće Novi savez s čovječanstvom..., vječni i konačni Savez u Kristu, u njegovom tijelu i krvi, u njegovom križu i uskrsnuću« (isto mj.).

U nastavku Ivan Pavao II donosi jednu prevažnu konsekvenciju s obzirom na teologalnu važnost ženinog materinstva: »Materinstvo žene je uključeno u Savez koji je Bog sklopio s ljudima u Isusu Kristu. I svaki put kad se u ljudskoj povijesti na zemlji ponavlja materinstvo žene, ono je uvijek u odnosu prema Savezu koji je Bog sklopio s ljudskim rodom po materinstvu Majke Božje« (MD 19). Teologalna važnost materinstva jest u tome da ono nije samo »u mesu i krvi«, nego se u njemu odražava ono unutarnje slušanje riječi Božje, i držanje te riječi, što čovjeka čini blaženim i djetetom Božjim. Tako sinovi i kćeri ljudskog roda rađaju djecu »u mesu i krvi«, a ta ista djeca od Boga, u krvi Kristovoj i u posluhu riječi Božjoj, primaju moć da budu ne samo djeca čovječja nego da postanu djecom Božjom (usp. Iv 1,12). A upravo to je smisao i cilj Novog saveza.⁵

Neka bude dopušteno ovaj dio našega razmišljanja završiti s jednom primjedbom metodologijske naravi. Ne niječući orijentativnu vrijednost tipologijskog promatranja, kakvo je na djelu u apostolskom pismu *Mulieris dignitatem* ipak se nameće pitanje koliko ono, s jedne strane, otvara a s druge zatvara pogled na bogatu, sretnu i nesretnu povijesnu konkretnost ljudskog života i odnosa koji vladaju između muškaraca i žena u Crkvi i društvu. Čini se da iz tipologijskog gledanja proizlazi i to da se ženu u Crkvi mjeri po tome da li, kako i koliko ona ispunjava dvije upravo arhetipske uloge: majčinstvo i djevičanstvo (usp. MD 17–22). Takvo gledanje, koje polazi »odozgor« i pogoduje obliku i stilu »meditacije« (usp. MD 2), trebalo bi nadopuniti induktivnim

4 *Adv. haer.* 3, 22,4; usp. *Marija*, br. 54.

5 Ova upravo navedena Papina misao zavređuje da bude produbljena i razvijena više nego li je to ovdje moguće. S druge pak strane, više usput, smijemo, upozoriti na teološki neuobičajenu formulaciju o »Savezu koji je Bog sklopio s ljudskim rodom po materinstvu Majke Božje« (MD 19, kurziv S.K.).

gledanjem »odozdo«. To znači: teologijsku antropologiju spolova, koja se uglavnom do sada zasnivala na simboličkim odnošajima, analogijama i tipologijama, valja nanovo promisliti i upotpuniti tako da se već od početka uzimaju u obzir sve dimenzije konkretne povijesne i društvene stvarnosti muškarca i žene. Time bi teologijsko razumijevanje čovjekove zbilje kao žene i muškarca dobilo na profilu i diferenciranosti, a to bi opet pomoglo boljem orijentiranju u oblikovanju naše ljudske međusobnosti.⁶

2. ŠTO ZNAČE RIJEČI »EXEMPLAR« I »ARCHETYPUM«?

Prema opsežnom, gotovo enciklopedijskom djelu *Lexicon totius latinitatis* A. Forcellinija i drugova⁷ riječ *exemplar* znači »ono što smo stavili pred sebe za oponašanje«, pa je to stoga primjer koji odskače od svih drugih i prethodi svima drugima, »uzor za sve uzorke«. Dakle »nenadmašivi uzorak«, pa kao takav »predstavnik« i »zastupnik«. Prema istom Rječniku latinska imenica *archetypum*, koja dolazi od grčke imenice *archetypon*, znači *exemplar* (francuski: l'original)! Ipak, slušamo li tu riječ polazeći od njezinih grčkih sastavnica, smijemo je prevesti riječju »prauzor«. *Exemplar* prema tome znači »uzorak«, a *archetypum* »prauzor«.

»Biblijski prauzor žene« o kojem Papa govori obuhvaća Evu kao majku svih živih, Mariju i Ženu obučenu u sunce. Eva samom svojom pojavom upućuje Adama odn. muškarca u društveni život. On se u njoj prepoznaje, otkriva samog sebe kao osobu, kao »ja« od njezinog »ti«. Imenujući nju on imenuje i sama sebe te više nije naprosto Adam-zemljani nego IŠ, a ona je IŠŠAH (čovjek, muž – žena, usp. Post 2,23). Biblijska objava ženu ne poistovjećuje sa zemljom, kako je to bilo uobičajeno u staroistočnim susjednim religijama, nego sa životom: »Ona je Eva, živa... Uslijed grijeha ona tek kroz patnju dariva život, ali pobjeđuje smrt omogućujući trajnost roda. Da bi se sačuvala u toj nadi, ona zna da će njezino potomstvo jednog dana zgaziti glavu zmiji, svojoj nasljednoj neprijateljici.«⁸

Taj prauzor dostiže u materinstvu Marije, Isusove majke, svoj nedostižni vrhunac. »Žena« iz Protoevandelja »uključena je u projekt spasenja«, pa se zato »uspoređenje Eve s Marijom može i tako razumijeti da je Marija usvojila i usavršila misterij žene, čiji početak je Eva, 'majka svih živih'...; usvojila je to i usavršila ponajviše u otajstvu Krista – 'novog i posljednjeg Adama'... koji je svojoj osobi pridružio narav prvog Adama« (MD 11).

Marija je dakle nenadmašiv uzorak, osobno ostvarenje prauzora »žene«. Ona to postaje po svojem slobodnom pristanku da bude majkom Gospodinom. Papa u njoj vidi zametak Novog Božjeg saveza s čovječanstvom. To dakako nije Marijin savez nego »onaj vječni i konačni Savez u Kristu«, u Kristo-

6 Usp. MC 35-37; K. LEHMANN, Das Bild der Frau. Versuch einer anthropologisch-theologischen Standortbestimmung, *Herderkorrespondenz* 41(1987)479-487. Pregled novije literature u: U. RUH, »Als Mann und Frau schuf er sie«. Theologische Bemühungen um das Bild der Frau, *Herderkorrespondenz* 42(1988) 574-578.

7 Ae. FORCELLINI i dr., *Lexicon totius latinitatis*, Patavii 1940, natuknice: exemplar, archetypum.

8 X. LÉON-DUFOUR, *Žena*, u: *RBT*, 1543.

vom vazmenom otajstvu. »I baš zato jer se taj Savez mora ostvariti 'u tijelu i krvi' on ima svoj početak u majci« (MD 19).⁹

Stoga Marija kao uzorak i prauzor jest i predstavlja »punu objavu svega onoga što sadrži biblijska riječ 'žena'... Marija znači... povratak na onaj 'početak' u kojem je 'žena' bila takva kakva je bila zamišljena u stvaralačkom djelu, u vječnom Božjem planu, u krilu Presvetog Trojstva. Marija je 'novi početak' dostojanstva i poziva žene, svih žena i svake pojedine« (MD 11). Stoga nije čudno da je crkvena predaja u liku Žene obučene u sunce raspoznavala ne samo Crkvu, na što sam tekst Otkrivenja prvotno upućuje, nego i Mariju Isusuovu majku.

Tek sada, nakon što smo pokušali protumačiti termine, u stanju smo odgovoriti na središnje pitanje ovog razmišljanja.

3. PO ČEMU JE »ŽENA« UZORAK I PRAUZOR CJELOKUPNOG LJUDSKOG RODA?

»Žena – uzorak i prauzor – odnosi se najprije na Mariju Bogorodicu, a po analogiji to se smije primjeniti na cjelokupni ženski dio čovječanstva, na svaku ženu. To proizlazi odatle što je Marija egzemplarno ostvarila dvije posebne dimenzije u kojima se realizira osobnost žene: djevičanstvo i materinstvo (usp. MD 17). Štoviše, nećemo pretjerati ako velimo da su u optici Papinog pisma o dostojanstvu žene te dvije mogućnosti najjeminentniji oblici ostvarivanja žene osobnosti.^{9a}

Zašto je »žena« – Marija, Djevica i Bogorodica – »uzorak ljudske naravi vlastite svim ljudima, muževima i ženama« (MD 4)? Zato što je ona iz čiste milosti, po daru Duha Svetoga i po odgovoru »svoje vjere i slobodne volje« ostvarila takvo sjedinjenje s Bogom »da su time nadmašena sva iščekivanja ljudskog duha« (MD 4). Riječ je naime o onom obliku sjedinjenja »sa živim Bogom, koji pripada samo 'ženi' Mariji: povezanost majke i sina. Nazaretska Djevica postala je Majka Božja« (MD 4).

Ovo posebno sjedinjenje Bogorodice s Bogom na najuzvišeniji način »ostvaruje nadnaravno predodređenje za sjedinjenje s Ocem darovano svakom čovjeku«, dakle cjelokupnom ljudskom rodu: pozvani smo i omogućeno nam je da budemo *filii in Filio*, sinovi u Sinu, posinjena djeca Božja. Zato u »ženi« Ma-

---

9 To je rečeno kao »projekcija unatrag«: nakon što se sve u Kristu dogodilo, iz Vazmenog otajstva gleda se »unatrag« (to je svojevrstni teološki »flash-back«) i ekstrapolira jedan iskaz o Mariji. U svojim granicama takvi su zahvati legitimni i mogu poslužiti produbljivanju vjere, no mora se znati i to da se ono što je ekstrapolirano i projicirano »unatrag« voli osamostaliti, pa može doći do »marijanskog« zasjenjenja Kristova lika i djela – opasnost kojoj pučka pobožnost, ali i poneki uzorci teološke misli nisu umjeli uvijek odoljeti. Zato trajno ostaju aktualne smjernice Pavla VI u MC br. 29–39 kao i komentar T. Šagi-Bunića, str. 107–110.

9a Govoreći o duhovnom majčinstvu onih koji žive u djevičanstvu Papa spominje redovnice, sekularne institute, pokrete i udruženja kao i privatne oblike takvog života. Na žalost u hrvatskom prijevodu nedostaje ova rečenica koja spominje privatne oblike. »Utrumque vero id est, non de solis agitur communitariis rationibus, verum de modis etiam extra communitatem«, *Acta Ap. Sedis* 80 (1988) 1704. U prijevodu: Kako god to bilo istinito, ne radi se ipak samo o zajedničarskim oblicima nego i o načinima (djevičanskog života i duhovnog majčinstva, S.K.) izvan zajednice.

riji-Bogorodici smijemo vidjeti ostvaren »najuzvišeniji cilj ljudskog života, bilo na zemlji, bilo u vječnosti«: »povezanost s Bogom u Isusu Kristu« (MD 4).

Budući da je snagom svoje ljudske naravi, koja je na sliku i priliku Božju, svaki čovjek načelno *capax Dei*, a u Isusu Kristu to je postalo zbiljski moguće za svakog čovjeka i za cjelokupni ljudski rod kao oblik novog, milosnog života, onda »žena« Bogorodica smije biti nazvana »uzorkom ljudske naravi vlastite svim ljudskim bićima« (exemplar naturae humanae, quae propria est omnium humanorum, MD 4). U njoj dakle svaki čovjek, muškarac i žena, cijeli ljudski rod, vidi nenadmašivi uzorak zajedništva s Bogom, zajedništva u koje je i sam povezan. Stoga Papa veli da je Marijina milost djevice i majke ljudskom rodu znak eshatološke nade: »To božansko materinstvo je potpuno neočekivani odgovor na ljudsko očekivanje izraelske žene: Mariji se materinstvo dogodilo kao milosni dar Božji. Ta je milost postala početak i prauzor novog očekivanja svih ljudi u okviru vječnog Saveza, u okviru novog i konačnog Božjeg obećanja: ona je znak eshatološke nade« (MD 20).

Postoji dakako sličnost i razlika između Marijinog i našeg zajedništva s Bogom. Sličnost je u tome što se radi, kako za nas tako i za nju, o čistoj milosti, o daru Duha. Ali čim pokušamo pobliže vidjeti oblik sjedinjenosti s Bogom ili način prisutnosti Duha Božjeg u nama i Mariji, pokazuje se i razlika: Duh Sveti nju »osjenjuje«, a ime njezinog sjedinjenja s Bogom, veli Papa, jest *Theotokos*, Bogorodica (usp. MD 4). Mi pak primamo istog Duha, ali on nas čini posinjenom Očevom djecom: »Primiste Duha, ali on nas čini posinjenom Očevom djecom: »Primiste Duha posinstva u kojem kličemo: Abba! Oče!« (Rm 8,14; usp. 8,5–11; Gal 4,4–7). Mi smo dakle snagom Duha Svetoga uključeni u Isusov Abba-odnos s Ocem. U tome je naš novi status »sinova u Sinu«. Zato svaki od nas smije reći s Marijom: »Velika mi djela učini Svesilni!« (Lk 1,49). Te riječi, koje se odnose na začecje Sina Svevišnjega, u gledanju Ivana Pavla II »istodobno... mogu značiti otkriće vlastitog bića žene kao žene... To je otkriće čitavog bogatstva, svih osobnih mogućnosti ženskog bića, sva od vječnosti darovana vlastitost 'žene' kakvu ju je Bog zamislio, kao samostalnu osobu koja sebe pronalazi 'iskrenim darivanjem'« (MD 11).

U čemu je prema tome egzemplarnost »žene« – prauzora – Bogorodice s obzirom na cijeli ljudski rod? Njezina egzemplarnost jest u nadnaravnom redu milosti: u nadnaravnom uzdignuću čovjeka, muškarca i žene, cjelokupnog čovječanstva na povezanost s Bogom u Isusu Kristu. Tu se pokazuje sva istinitost Augustinovog usklika: »Stvorio si nas za sebe, Gospodine, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi!«¹⁰

Idemo li korak dalje, onda smijemo reći da »kroz Mariju žena može postati simbolom duše koja vjeruje«,¹¹ budući da je Isus objavio kako postoji duhovno materinstvo, plod što je dozrio u djevičanstvu vjere (usp. Lk 11,28 sl; MD 21). Na toj je pozadini moguće i legitimno razviti ne samo zaručničku simboliku odnosa duše i Boga, nego i bogatu zaručničku simboliku odnosa Krista i Crkve te pritom pokazati kako je odnos muškarca i žene, gledan u nadnaravnom redu, utemeljen u odnosu Krist-Crkva. »Žena je Kristov, a ne naprosto Adamov odraz, i stoga ona predstavlja Crkvu.«¹²

10 *Ispovijesti*, I, 1,1 (hrv. prijevod, Zagreb 1983, str. 7).

11 *RBT*, 1546.

12 *RBT*, 1547; usp. MD 23–27.

»Žena« je nadalje uzorak i prauzor cjelokupnog ljudskog roda i po tome što ona »otkriva pravi poredak ljubavi«; to je upravo »vlastitost poziva žene« (MD 30). Papa to pokazuje kad stavlja u međuodnos poruku knjige Postanka o stvaranju muškarca i žene s porukom o odnosu Krista i Crkve te muža i žene, kako to razlaže pismo Efažanima (usp. Post 1,27; 2,24; 5,1; Ef 5,21–23). »Na čvrstim temeljima Božjeg plana žena je ona u kojoj su usađeni prvi korijeni poretka ljubavi na svijetu stvorenih ljudskih osoba. Poredak ljubavi pripada samom intimnom Božjem životu, životu Božjeg Trojstva... Po Duhu, nestvorenom daru, sama ljubav postaje dar stvorenim osobama« (MD 29). Kroz zaručničku analogiju Krista i Crkve u Ef 5 Ivan Pavao II nazire ljubav »kojom Bog u Kristu ljubi svakog čovjeka, svakog muškarca i svaku ženu«; no u tom biblijskom kontekstu »upravo je žena koja tu istinu svima očituje: ona je zaručnica«. To je svojevrсно »proročko« obilježje žene u njezinom ženskom biću: ona prima ljubav da bi ljubila. »Dostojanstvo žene usko je povezano s ljubavlju koju ona prima upravo u svoje žensko biće i isto tako s ljubavlju koju ona poklanja« (MD 29 sl). To je posebno očito u materinstvu na temelju kojeg žena ima sasvim specifičan i intenzivan odnos prema čovjeku kao odnos koji prožima »čitavo biće žene«. Opće je uvjerenje da je žena sposobnija od muškarca posvetiti pažnju konkretnoj osobi i da materinstvo tu sposobnost još jače razvija« (MD 18).

Zbog tog sasvim specifičnog odnosa prema drugom čovjeku, zbog tog »biti-za-drugoga« Papa u ženi gleda svojevrсноg jamca pravog bogomdanog poretka ljubavi, koji zapravo obvezuje cjelokupni ljudski rod. Može se reći da čovječanstvo treba živjeti prema tom liku ljubavi koji je »upisan« u biće žene želi li se oduprijeti gubitku osjetljivosti za čovjeka i za čovječnost, gubitku koji se pokazuje kao popratna pojava jednostranog napretka i materijalnog blagostanja. Zato upravo »naše vrijeme očekuje da se pojavi onaj 'genij' žene koji će jamčiti osjetljivost za čovjeka zbog toga što je čovjek, u bilo kojim okolnostima, i tako posvjedočiti: 'ljubav je najveća' (usp. 1 Kor 13,13)« (MD 30). Iz toga slijedi: ljudski rod treba od »žene« učiti u čemu se sastoji pravi poredak ljubavi i kako se on ostvaruje. I u tom smislu ona je uzorak i prauzor.

ZAKLJUČAK

Na temelju opisanog tipologijskog promatranja, koje otkriva dubinu nadnaravnog reda i mogućnosti bogomdanog poretka ljubavi koja je »najveća« i »podudarna s osobom« (MD 29), može se reći da je »žena« uzorak i prauzor cjelokupnog ljudskog roda s obzirom na njegov nadnaravni poziv i na pravi poredak ljubavi u koji je čovječanstvo povezano i koji treba ostvariti. Prema Otk 12 »žena« predstavlja Crkvu koja je sakrament jedinstva ljudskog roda pozvanog na definitivno zajedništvo s Bogom. Zbog takve tipološke odnosno arhetipske uloge »žene« smjeli bismo, nasuprot Baziliju Velikom, čovjeka u obje varijante imenovati imenom ljepšeg spola, dakle: *Beata mulier!*

Zusammenfassung

In diesem Beitrag handelt es sich um eine Auslegung des Satzes, dass die »Frau« exemplar et archetypum totius generis humani sei. Dieser Satz steht in MD 4 und meint zunächst die Mutter Jesu, umfasst aber auch die erste Frau Eva (als misslungenes exemplar der vom Schöpfer Intendierten) sowie die Frau aus Off 12. Um dies zusammenzufassen, redet MD einfach vom »biblischen Urbild der Frau«. Ihre archetypische und exemplarische Bedeutung wird sodann in der übernatürlichen und in der natürlichen Ordnung entfaltet, indem von MD 4.11.29–30 ausgegangen wird.